

Arkitektologisk rättvisa: Om rättens estetik

MARJA SARVIMÄKI OCH KJELL SEVÓN

Rättens fragmentering var temat för ett symposium på Kabelfabriken i Helsingfors 1.-3.12.1994. Denna text utgör ett direkt återgivande av den dialog mellan arkitektur och juridik som författarna framförde där.

I det följande står M för Magi och K för Kjell.

M: *Arki-tektologisk* – inte arkitektonisk – i vår rubrik hänvisar till etymologin i orden ark, som står för något ursprungligt eller primärt, till exempel Noaks ark

K: eller den ark där Mose lagtavlor förvarades

M: och tektologi, som betyder strukturell studie av ordets form,

K: vilket också kunde tyda på *logos* i *nomos*.

M: Man kan hävda att arkitektur och juridik förenas av att båda har ett omfattande inflytande och en fundamental inverkan på sättet att "vara-där" i samhället – den som lever i ett samhälle kan knappast fly från någondera helt och hållet. Det existerar även ett slags släktskap i normativ mening: vardera diskursen strävar samtidigt till realiserande av bestämda praktiska förhållanden och å andra sidan till en harmoni i uppbyggandet av denna uppgift.

K: Det förefaller som om de också skulle ha haft del i (shared in) ett gemensamt öde: med ett ursprung i geometrin hotas vardera av matematikens namnlösa språk. Trots att rätten under senare år har jämförts med litteraturen har den grundläggande tendensen i den moderna rättens utveckling varit en nedgång till samhälllig inge-

njörskonst (M: sätt citationstecken vid "konst").

M: Precis som arkitekturen betraktas som en av de tekniska disciplinerna.

K: Att tänka på likheterna mellan rätt och arkitektur gör i varje fall mera rättvisa åt rättens ursprung än någon ingenjörsmetafor.

M: Många ifrågasätter rätten att tala om – och med – arkitekturens språk.

K: Frågan om rättvisa är för sin del nära bunden till idén om *onomats* (namnets) otillräknelighet.

Då de sökte efter ordens (*nomos*) verkliga, rätta eller rättvisa betydelse, skilde stoikerna – som fick sitt namn av *stoa*, pelargången – mellan ordets yttre existens och dess inre betydelse (*logos*). De bildade ett trefalt lager av mening: bakom *onoma* låg kosmos ordning och öde, och emellan ordets yttre existens och världsordningen placerade sig människans väsen och ändamål. I sökan efter de hermeneutiska nycklar med vilka rättens ord kunde ges sin propra och rätta betydelse vände sig stoikerna till den visdom som doldes i pythagoreernas heliga tillhåll.

M: Platon betraktade geometrin och siffran som högst väsentliga för ett idealt fi-

losofiskt språk – baserat på Pythagoras geometriska teorem, vilket kan summeras (förutom i hans berömda triangel) i uppenbarandet de tre “heliga radikalerna”, kvadratrötterna av 2, 3 och 5. Detta var allt som behövdes för att bilda de fem “platonska soliderna”, av vilka hela universum ansågs skapat eller format. Dessa är även de ända tal som behövs för indelningen av oktaven i musikaliska skalor,

K: och oktaven är ju den punkt där den pythagoreiska geometrin sägs ha sitt verkliga ursprung

M: vilka även har utnyttjats som medel i studiet av arkitektonisk harmoni.

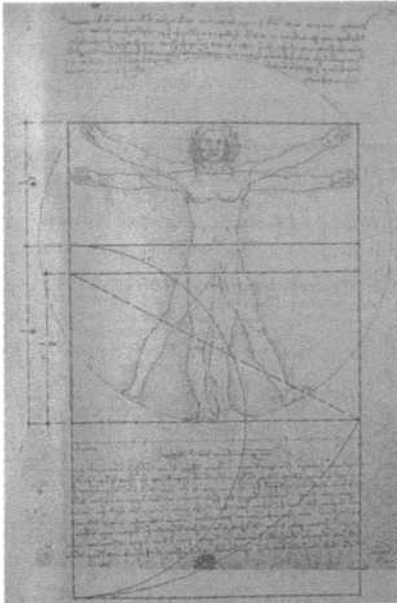
Sedan *Vitruvius* under århundradet före vår tidsberäknings början, i sin Arkitekturens tio böcker, skrev ned “den första vokabulären” för greko-romansk arkitektur, har den arkitektoniska uttrycksformen bekymrat sig (sich bekümmern) framför allt om proportionella relationer – ett sätt att förhålla sig till det sätt på vilket universum är ordnat.

Den antika matematiken förfogade inte över något decimalsystem, med vilket den numeriska ekvivalenten för kvadratroten kunde indikeras. *Ratio*, den latinska motsvarigheten till *logos* (förnuftet) och även den etymologiska roten till engelskans *reason*, betyder samtidigt mått. Ett irrationellt tal, som de nämnda kvadratrötterna, utgjorde en oacceptabel kontradiktion, vilken endast kunde behandlas med hjälp av geometriska konfigurationer.

K: Samtidigt och på samma ort då och där Vitruvius skrev hade stoikern *Lucius Seneca* följande att säga om *Lex Romanas* grunder: “The laws of Zaleucus and Charondas are still admired. And it was not in public life or in the chambers of lawyers

that these two men learnt the constitutional principles which they where to establish in Sicily (then in its heyday), and throughout the Greek areas of Italy, but in the secret retreat, now hallowed and famous, of Pythagoras.” (Pålsson 1993, 37) Einar Pålsson har något senare ägnat en stor del av sitt liv åt att visa hur den isländska fristaten från niohundra- till tolvhundratalet byggde sin samhälleliga och juridiska ordning på den pythagoreiska triangeln. Rättens ratio – ratio juris – etablerades fysiskt i den ceremoniella märkningen av *Althinget* med hjälp av trianglar förankrade i det primordiala berget och polstjärnan.

M: Att associera siffror – eller linjer och former som denoterar tal – med universums divina krafter är något som man kan hitta i de flesta antika kulturer: till exempel i Mesopotanien, Egypten, Indien och Kina lika väl som i det pre-kolumbianska Mexiko och bland kelterna i Europa. Den utan tvekan mest kända proportionella relationen är det så kallade gyllene snittet. Ur detta förhållande kan även de platonska figurerna härledas. Det gyllenen snittet utgör en konstant ratio och är irrationellt i numeriska termer. Det är således inte fråga om ett tal, utan om en proportion på vilken erfarenheten av kunskap (*ratio eller logos*) kan grundas. Även om det gyllene snittet är bäst känt genom att det dominerar den greko-romanska och gotiska arkitekturen, och för att det hyllades särskilt under renässansen, kan dess närvaro hittas redan till exempel i den sakrala konsten i Egypten, Indien Kina och Islam. Samma proportioner kan man också finna i den mänskliga kroppens harmoni – i mikrokosmos, vilket Leonardos berömda “mänskliga måttstock” visar med all tydlighet. Den, eller borde jag säga han, kom att

Lombroso 1984

Lawlor 1982

bli grunden för de spatiala (rymd) dimensionerna. Grundenheten för längdmått i Kina, Japan och Korea är för övrigt ungefär det samma som den engelska foten.

K: På sätt och vis hade den mänskliga naturen också i stoikernas tolkning en ställning av mikrokosmos: när stoikerna försökte utreda den korrekta eller rätta logiska meningen i en text placerade de ju den mänskliga naturen som ett mellanled – mellan ordets yttre uttrycksform och universums kosmiska ordning. – Letar man efter a prioriska element i tolkningen av mening och betydelse finner man kanske, förutom sediment av kulturens lager, till slut endast gestaltningsformer som har sin grund i den mänskliga fysiken. Men å andra sidan, om det någonsin var rätt att i lagens namn tolka människan med hjälp av mätning, hade detta i 1800-talets Europa förlorat sin oskuld. Det som *Michel Foucault* kallade den vetenskapliga observationen av människan förverkligades åtminstone delvis genom att

hennes kropp mättes matematiskt. Därmed gavs även en ny justifikation för en hierarkisering av mänskliga relationer. Väsentligt var att detta – tack vare den fysiska hänvisningen – kunde ske inom ramen för den individuella frihetsrymd som upplysningen och liberalismen hade förespråkade.

M: Sedan renässansen hade den universella ordningen i arkitekturen uttryckts genom ett proportionellt förhållande som baserade sig på en grundläggande enhet vilken hade sitt ursprung i visuell harmoni, men i verkligheten användes för att visualisera den sociala ordningen. I den klassiska greko-romanska ordningen utgjorde pelarens diameter den grundläggande enheten i en byggnad, vilket – för att nämna ett extremt exempel – i Kina motsvarades av de bärande stockkonsolernas omfång. Vardera varierade utgående från ifrågavarande byggnads proportioner. Storleken på stockdelarna i en kinesisk byggnad användes som ratio (måttstock) för att determinera di-

mensionen på byggnadens övriga strukturella element. Den fungerade som en modul i ett system som kallats den kinesiska ordningen. I motsats till det nuvarande modulbegreppet bestämdes denna enhets storleksgradering av byggnadens typ och innehavarens officiella rang. Detta system reflekterade det konfutseanska samhällets hierarkiska ordning och upprätthölls såväl av sedvana som lagar.

K: Med andra ord var det inte fråga om en fixerad enhet, utan om ett graderingssystem som varierade i förhållande till personens faktiska status – för övrigt precis det som i verkligheten skedde också inom ramen för det system som byggde på liberalismens individuella frihetssfär.

M: Det existerar förstås även flera arkitektoniska teckensystem som är mindre uppenbara. I det greko-romanska systemet doldes hierarkiseringen mer eller mindre i byggnadens ikonografi – men kunde trots allt förstås eller “läsas” av alla samhällets medlemmar. Alla teckensystem bygger dock inte nödvändigtvis på samhälleliga, heteronoma imperativ. Till exempel den kinesiska *geomancin* (*fengshui*), som grundade sig på den taoistiska filosofin, utgör samtidigt ett slags läsning och tolkning av den naturliga världen. Den determinerade inte bara byggnadernas geometri, utan bestämde också hur bostäder, gravgårdar och till och med städer orienterades geografiskt. Det skulle vara fascinerande att jämföra detta komplicerade regelsystem med rättssystemets regler. Här har jag endast för avsikt att ta upp centrumets betydelse som en fixerad punkt. – “Världens centrum” (samtidigt symbolen för kejsaren) uppfattades som den punkt varifrån alla vädersträck (riktningar) utgick. Det var den fixering

som gjorde det möjligt att urskilja kosmos från kaos.

De japanska zen-buddisterna använde också (den från Kina importerade) geomancin för att skapa ett “kosmos i miniatyr” i sina stenträdgårdar. I dessa kommer ett omdiskuterat typiskt drag i japansk estetik tydligt fram: tomrummets centrala betydelse. Det buddistiska perspektivet lockar till spekulering om förhållandet mellan begreppet noll och tomhet. *Robert Lawlor* beskriver detta förhållande på följande sätt: “In India the adoption of zero was associated with a doctrine which negated the reality of the material world. The Sanskrit name for zero, sunya, meaning empty, became chiffrin in Latin, which carries the meaning of null or nothing. Needless to say, nothing is a different concept from empty.” (Lawlor 1982, 18) Centrumets betydelse kommer bland annat till uttryck även de i japanska städer som saknar centrum. Ur en sociologisk synvinkel kan detta tolkas som ett uttryck för avsaknaden av centralism i den japanska feodalismen. I själva verket är det missvisande att tala om en avsaknad av centrum, eftersom det egentligen är fråga om flera centrum, vilka realiserar (kommer till existens) endast under de årliga lokala festivalerna. Centrumet utmärks genom en procession.

K: Utrymme, eller rymd kan alltså – precis som ordet – betraktas tidsbundet, som en händelse.

M: Därmed skulle vi förstås komma in på förhållandet mellan tid och rymd. Om vi ändå, för tillfället, vänder oss till mera praktiska relationer, kunde vi betrakta också det japanska modulsystemet som ett uttryck för avsaknad av centrum-centrerad hierarkism. Den japanska modulen är inte längre

relativ i förhållande till byggnadens storlek och anses "jämnlik" – en av de aspekter som vårt århundrades funktionalistiska arkitekter beundrade och inspirerades av i japansk byggnadskonst.

K: I likhet med funktionalismen inom arkitekturen har också den juridiska funktionalismen uppfattats som ett förhållandevis jämnt system. Där den moderna rättens begrepp (sedan medeltiden enligt Foucault) grundade sig på det utrymme som bildades av avståndet mellan Suveränen och Subjektet (undersåten), skulle den funktionalistiska rätten helt enkelt basera sig på en funktion mellan å ena sidan rättens faktiska grund, och å andra sidan regler som motsvarar de behov som denna faktiska grund reser. Det är dock uppenbart att detta inte skapar en avsaknad av utrymme. Det funktionalistiska rummet blir synligt i det som kallas teleologisk tolkning. Kort sagt står denna för en tolkning av den väg eller riktning i vilken verklighetens tillstånd i framtiden borde röra sig. Tolkningen grundar sig för sin del dels på en tolkning av direktiven i regler, politiker (*policies*) och principer så som de realiserar – det vill säga får sin rationella mening – i ett konkret fall av fakta.

Enligt den funktionalistiska förståelsen består rätten således av 1) en normativ grund i framtidsorienterade lagar och förordningar; 2) en faktisk grund i en verklighet som är stadd i rörelse och förändring och 3) en tolkningsakt (eller handling) som förstår det förhållande – den ratio – som konstitueras mellan de två föregående faktorerna. Trots en viss påminnelse om det utrymme som skapas av fengshuis regelsystem – *Tao* betyder som bekant väg, och denna betydelse anknyter högst väsentligt till en tolkningsteleologi – uppvisar den ju-

ridiska funktionalismens tolkningsrum två viktiga skillnader i förhållande till den geomantiska tolkningstraditionen:

Trots att man talar till exempel om mera eller mindre utrymme för teleologisk tolkning (individualisering enligt fakta), uppfattas detta utrymme inte egentligen som ett verkligt tredimensionellt avgränsat rum. Detta beror på att den juridiska teleologin, till skillnad från den taoistiska geomantins vägar och riktningar, inte återvänder till sig själv i vändningen tillbaka till centrummet. Rättsfunktionalismens utvecklingslinjer för i princip framåt i det infinita. Detta innebär inte att det endast finns en riktig tolkningslinje. Det sker en differentiering i enlighet med de krav som ställs av variationen i faktiska omständigheter. Ändå är de olika linjernas grundinriktning (av någon orsak och på något sätt) alltid den samma framåt-riktningen – från vänster till höger – korresponderande mot en linjär och fragmenterad tids funktionalitet.

För det andra, i den utsträckning som det föreligger ett utrymme mellan *nomos* och *ethos* eller dike, att fyllas med logos, uppfattas detta utrymme som sådant som ett tomrum utan egen mening. Denna meningslöshet, avsaknad av mening, kan dock ifrågasättas genom att vi vänder oss till det som Michel Foucaults elev *Francois Ewald* har kallat den moderna funktionalistiska rättens epistemologiska grund, Normen.

M: Den norm som påminner om modulen i arkitekturen.

K: Ewalds Norm hänvisar inte till regler som givits av Suveränen eller till allmänna principer som härletts ur en läsning av logos eller dikes sanna ordning. *Kaarlo Tuori* har framställt Normen på följande sätt: "It

is no longer derived from cosmic or human nature and formulated by philosophy. It is a self-referential yard stick of a group or a society with its source in this group or society itself.” (Tuori 1994)

Normens epistemologi bygger på statistik och sannolikhets kalkyler. Normen definierar individen med utnyttjande av hennes skilnader där i förhållande till de övriga medlemmarna i hennes grupp. För att citera Tuori: “The norm equalises by creating a visible space for comparisons, but in this space it simultaneously inequalises by revealing and measuring differences.” (ibid.)

M: En grundläggande idé i funktionalistiska arkitektur var skapande av jämlikhet genom att överge den arkitektoniska ikonografien. Som *Adolf Loos* formulerade det i sitt berömda uttalande: “Ornament ist ein Verbrechen.”

K: Som sämst har juridisk funktionalism lett till kalkylering i absurdum. Detta har även skett i rättvisans namn, vilket “just desert” -rörelsens straffmätningstabeller visar.

M: Alla vet vart funktionalismen förde arkitekturen ...

M + K: “That’s engineering!”

M: Vart försvann kosmos harmoni och den mänskliga naturen?

K: Det sakralas sublimitet residerade en gång också i Rättvisans tempelikonografi.

M: Postmoderna arkitekter hade ett svar: att leka med det sublima i Marknadens tempel.

K: I den postmoderna leken med tidsåldrar förefaller ett exempel som givits av *Arto Noro* relevant med tanke på normativa strukturer: modets exempel. Precis som den traditionella äran är beroende av övriga gruppmedlemmars omedelbara reaktion,

kan ett brått mot modets kod observeras direkt genom att skåda in i en annans ögon. I motsatts till äran är modet dock lekfullt – inte i betydelsen av att inte indikera en seriös subjektiv attityd, utan som den lekfullhet vilken *Hans-Georg Gadamer* determinerar som konstens sätt att vara-i-världen. Konst – precis som mode – existerar som själv-representation utan yttre ändamål.

När mode blir reflektivt kan det erbjuda en möjlighet att byta ikoner från ett ögonblick (en händelse) till ett annat. Möjligheten att byta identitet från en grupp/ situation till följande kan ge var och en som deltar i livets komedi och tragedi tillgång till skådespelarens privilegium: att inte vara fångslad i en heteronom identifikation.

M: Till och med Loos har skrivit: “I have emphasized twenty-six years ago, that the ornament disappears from the utensils, with the evolution of mankind. I have never agreed with the purists however, who forced the systematic and consequent abolition of the ornament ad absurdum. Only where it has disappeared through time it cannot be introduced again. Just like man will never again tattoo his face.” (Groenendijk, Kauffmann och Vollaard 1985, 14)

K: Åtminstone ur juridisk synvinkel framträder postmodernismen framförallt som ett historiskt, eller borde jag säga sociologiskt tillstånd. Detta reflekteras i rättskällornas multiplicering och fragmentering, en omständighet som har betonats till exempel av det danska rättspolycentriska projektet.

Denna infallsvinkel förefaller dock, i likhet med utnyttjande av systemteorins förklaringsmodeller (något som för övrigt inte torde vara helt främmande för dansk rättspolycentri), vara fången i den episte-

IV Sentencing Guidelines Grid

Penalty Sentencing Grid in Months

(Detailed version with the grid below the page which is not shown here)

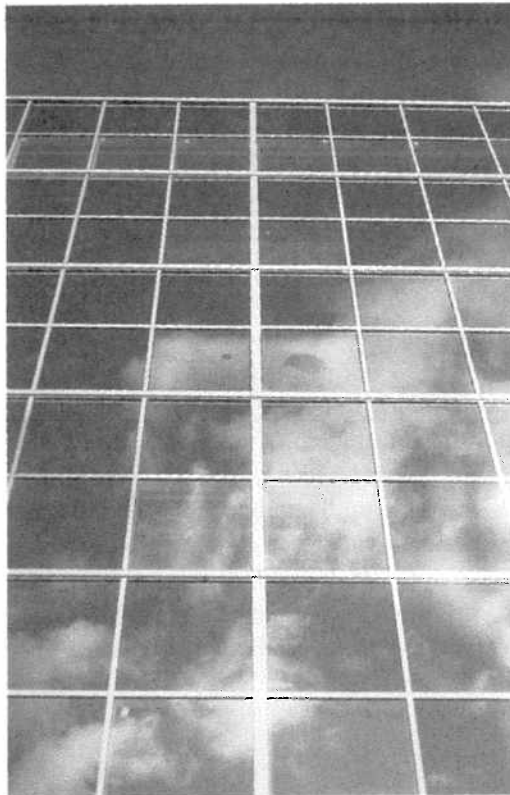
(Offenses with sentencing guidelines are subject to 100-hour sentencing in 100)

SEVERITY LEVEL OF CRIMINAL OFFENSE	CRIMINAL HISTORY SCORE					
	0	1	2	3	4	5 or more
Unstructured Use of Motor Vehicle Possession of Weapon	1*	1*	1*	1*	1*	1*
Theft, Reduced Criminal (225A-225B)	1*	1*	1*	1*	1*	1*
Aggravated Property (225A-225C)	1*	1*	1*	1*	1*	1*
Theft, Criminal (225A-225D)	1*	1*	1*	1*	1*	1*
Aggravated Burglary (Theft Criminal Item - 225D)	1*	1*	1*	1*	1*	1*
Residential Burglary Simple Burglary	1*	1*	1*	1*	1*	1*
Assault, 2nd Degree	1*	1*	1*	1*	1*	1*
Aggravated Battery	1*	1*	1*	1*	1*	1*
Criminal Sexual Conduct, 1st Degree Assault, 1st Degree	1*	1*	1*	1*	1*	1*
Murder, 2nd Degree Murder, 2nd Degree (Felony murder)	1*	1*	1*	1*	1*	1*
Murder, 1st Degree (with intent)	1*	1*	1*	1*	1*	1*

1st Degree Murder is excluded from the guidelines by law and sentences to have a mandatory life sentence.

*One year and one day

Jareborg, von Hirsch 1984

Projektiuintiset 5/1989

mologi som Francois Ewalds Norm representerar. Ett äkta normativt perspektiv på rätten kunde vi å andra sidan erbjudas av dekonstruktionen. Den sistnämnda är förstås, till skillnad från postmodernismens sociologiska tillstånd, kontemporär mera i den mening och på det sätt som de frågor som Platon eller stoikerna väckte fortfarande hör hemma i vår historiska tid.

M: Inom arkitekturen har postmodernism och dekonstruktion de facto snarast betraktats som varandras motpoler. Men hur kan en byggnad de-konstrueras?

K: Det borde väl åtminstone inte leda till en byggnad som faller i delar. Det kunde

kanske vara fråga om ett utrymme (en rymd) i vilket en människa kunde representera sig själv i en icke-determinerad variation av former. Om du tänker på de rum som har skapats av den indiska arkitekten *Zaha Hadid*, är det lätt att föreställa sig att de kunde få en fullvuxen att bli skitsofrent paranoid i rädsla över att förlora sin identitet eller åtminstone sitt lokalsinne. Ett barn skulle däremot kanske bara njuta av upp-täckandets lek.

M: Men var ligger rättvisan i detta? Det får mig att tänka på det som *Jean-François Lyotard* har skrivit om omdömet olik estetiska former. I samband med att han

skrev om det sublimes analytik i Kants kritik av omdömeskraften (Kritik der Urteilskraft) har Lyotard konstaterat: "simplicity announces neither the end of art nor the beginning of ethics. As style, it belongs to the aesthetic. It is the sign made by the absolute in the forms of nature and in human mores, in Sittlichkeit. The absolute sign in all simplicity. In art, the formulation of the absolute under this sign gives rise to various "schools"; suprematism, abstraction, minimalism, etc., in which the absolute can signal itself simply in presentation."

K: Och Lyotard fotsätter: "Morality, on the other hand, considered in itself, has no style at all. Style is a manner of presentation destined to affect thought. But moral law affects thought directly without any presentation by its "presence" alone, which is respect. Respect is absolute in "negative presentation" in the sense that presentation is intrinsically absent in respect." (Lyotard 1994, 157)

Om rättvisan har ett väsen är detta således uttryckligen något som inte låter sig presenteras (eller fångas för gott i ett begrep: om rättvisa är respekt, vilket ju förstås redan är en översättning av rättvisa till något annat, är den det som en respekterande händelse, inte som respektens begrepp). Men tvingas vi då leta efter rättvisa helt enkelt i nomos, om ordet är allt som blir kvar och således allt vi har?

M: Om vi skulle ha varit mode-enliga för några år sedan, kunde vi ha citerat *Derrida* (ur *Husserl och geometrins ursprung*) om den position som logos eller ratio intar, då perspektivet är geometrin som grundval eller fundament, en grundval som befinner sig i ett evigt spel mellan sitt ursprungs skugga och sin destinations ljus. Det var

med högaktning, eller nästan kärlek, som Derrida beskrev Husserls eviga, om än ouppfyllbara strävan att finna rätt harmoni mellan grund och mening.

K: Något år senare kunde vi ha talat (med Derridas *Force of Law*) om att lagens dekonstruktabilitet grundar sig på rättvisans icke-dekonstruktabilitet: om rättvisa som uttryck för insikten om att vi inte har rätt att försöka behärska, utan måste respektera det som för alltid undgår vår insyn.

M: Ville vi vara moderna i dag, kunde vi säga att rättvisans ande (the Spirit of Justice i Derridas *Spectres de Marx*)

K: är som den aldrig identiska återkomsten av Hamlets fader eller Marx' spöken (der Geist und die Geister), vilka inte kan upphöra att återvända för att kräva rättvisa i framtiden. Men även det skulle komma en aning sent.

Litteratur och källor

Arkkitehti 2/1992

Arkkitehti 4-5/1992

Davis, Christine – Marchessault, Janine (eds.): *Sacred Technologies*. Public 7 (1993)

Derrida, Jacques: *Husserl och geometrins ursprung*. Thales (Stockholm) 1990

Derrida, Jacques: *Force of Law: The "Mystical Foundation of Authority"*. *Cardozo Law Review* vol. 11 (1990), 919-1045

Derrida, Jacques: *Spectres de Marx*. Galilée (Paris) 1993

Foucault, Michel: *Dispositive der Macht*. Merve Verlag (Berlin) 1978

Gadamer, Hans-Georg: *Truth and Method*. Sheed and Ward (London) 1988

Global Architecture. Special Issue 1980

- Global Architecture 5/1986
- Groenendijk, Paul – Vollaard, Piet: Adolf Loos. Architectuurmodellen 7 (Rotterdam) 1985
- Jareborg, Nils – von Hirsch, Andrew: Påföljdsbestämning i USA. Brå forskning (Stockholm) 1984:4
- Lawlor, Robert: Sacred Geometry: Philosophy and Practice. Thames and Hudson (London) 1982
- Liang, Ssu-chéng: A Pictorial History of Chinese Architecture. MIT Press (Cambridge) 1984
- Lombroso, Cesare: L'uomo delinquente. Fratelli Bocca (Torino) 1884
- Lyotard, Jean-François: Lessons on the Analytic of the Sublime. Stanford University Press (Stanford) 1994
- Pálsson, Einar: The Sacred Triangle of Pagan Island. Mimir (Reykjavik) 1993
- Projektiutiset 5/1989
- Projektiutiset 2/1991
- Rikollisuustilanne 1990. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos (Helsinki) 1991
- Skin & Ink. November 1994
- Tuori, Kaarlo: Towards a Critical positivism of Modern Law (introduktion till en översättning av författarens texter som utkommer 1995 på spanska)
- Walters, Derek: Feng shui. Asiapac Books (London) 1988
- Vogue 4/1990
- Författarupplysningar:*
- Marja Sarvimäki, arkitekt. Stipendiat, avdelningen för arkitektur vid Tekniska högskolan, Helsingfors.
- Kjell Sevón, jur.lic., assistent vid institutionen för offentlig rätt, Helsingfors universitet.